

Balys Sruoga

MILŽINO PAUNKSMĖ

Trilogiška istorijos kronika

Trys veiksmai, devyni paveikslai

Mūsų kraujo kritęs krislas

Užsidegs padangėj Vyslos!

ASMENYS

JOGAILA – Lenkų karalius

SOFIJA – jo žmona, vadinama SONKA

ŠVITRIGAILA – jo brolis

ELZBIETA ŠČEKOCKA

KATAŽYNA ŠČEKOCKA *seserys, Sonkos kambarinės*

ZBIGNIEVAS OLESNICKIS – Krokuvos vyskupas

STANISLOVAS CIOLEKAS – Poznanės vyskupas

ANDRIUS – dominikonas, popiežiaus legatas

MYKOLAS KORNIČAS – Bendzino vaitas, vadinamas SIEŠČENCU

JONAS TARNOVSKIS – Krokuvos vojevoda

MIKALOJUS iš Mykolavos

RUMBAUDAS – Lietuvos didžiūnas

SIGISMUNDAS – Šv. Romos Imperijos imperatorius, Vengrijos karalius

VAVŽYNECAS ZAREMBA iš Kalinavos

JONAS HINČA iš Raguvos *Lenkų riteriai*

JONAS STRAŠAS iš Bialočovos

SVIENTEKAS – Zbignievo dvaro ūkvedys

LIUCIJA – Zbignievo dvaro šeimininkė

KALĖJIMO SARGAS

JULIJONA – Vytauto našlė

SOFIJA – Vytauto duktė, Maskvos kniazienė

VOSYLIUS – Vytauto anūkas, Maskvos kniazaitis

Kariai, riteriai, bajorai, dvasininkai, sargai, tarnai, šokėjos, muzikai, minia

PIRMAS VEIKSMAS

SONKA

LENKŲ KARALIENĖ

Trys paveikslai

PIRMAS PAVEIKSLAS

Krokuva, Vavelio rūmai, karalienės pusė; bent dvi durys į priešingas puses; 1427 metai

I

SONKA, ZAREMBA

ZAREMBA Ne aš gi kaltas, mano karaliene,
Kad gyvenu kaip vėpūtė prie kelio!
Juk tu žinai... Tu visuomet žinojai –
Tavęs vienos priklausu... Aš esu –
Kaip mažas sargas prie tvirtovės vartų,
Budėjimu saldžiuoju gyvas... Ženklo
Sulauksiu vos – ir jau prie tavo kojų...

SONKA Ach tu, galva! Gražus toks būtum, mielas...
Nieks neatims, kas tau vienam priklausu.
Sakau kaip karalienė ir...

ZAREMBA Brangioji,
Bet kad tokia žiauri tu man esi!

SONKA Žiaurumas – meilės ženklas, – negirdėjai?
Bet jei taip nori širdį man parodyt, –
Žinai, ką padaryk?

ZAREMBA Tik žodį tark –
Prie tavo kojų nusilenks pasaulis!

SONKA Gerai... Tenusilenks prie mano kojų
Tik vienas vyskupas... man to pakaks.

ZAREMBA Kas, – Zbignievas? Jis, vyskupas karūnos?

SONKA O kad ir jis! Ko tu stebiesi taip?

ZAREMBA Aukščiausias vyskupas, bajorų vadas,
Prieš Vytauto pripirštą karalienę
Senam karaliui – nusilenkt ateis?

SONKA Tegu ateis ir nusilenks! Ir tu
Tai padarysi, jeigu aš prašau.

ZAREMBA Nesuprantu...

SONKA Nėra tau ko suprast.

ZAREMBA Kam vyskupo prisireikė malonės?

SONKA O tam, kad riteriai visi – kaip šienas...

ZAREMBA Brangiausia karaliene!

SONKA Jūs geri

Tiktai prie moterų, kol kalbat kur

Užustalėj ir giriatės jausmais...

O reikia moteris apgint – nebėr

Nė vieno karžygio...

ZAREMBA Tu piktžodžiauji!

SONKA Be juoko aš sakau! Treji štai metai,

Kaip vietą užėmiau šalia karaliaus,

O Krokuvoj jaučiuos kaip svetima.

Manęs bajorai vengia... Susitikt

Nenori... Ypač vyskupas manęs

Nekenčia... Lyg aš priešas būčiau koks.

ZAREMBA Juk Vytautas – globėjas tavo buvo.

Tau giminė... Jis ir karaliui piršo,

Kad per tave karūną pats valdytų.

Suprask ir tu jausmus bajorų lenkų!

SONKA Ar nežinai, kad Vytautas mane

Kaip šmėkla persekioja, kaip raganius

Nuo tos dienos, kai gimė man sūnus?

Kad man gyvenimo dėl jo nebėr!

Ir tu išaiškint negali bajorams!

Mane su sūnumi apgint! Ach, tu...

ZAREMBA Brangioji! Kiek aš jau esu kalbėjęs!

Bet kad karalius toks! Jis vienas kaltas!
Ką padarau – jis painioja ir griauņa!
Ką šiandie pažada, rytoj atšaukia!
Nemato, rodos, nieko ir negirdi,
O tik staiga kaip griausmas ims – apvers
Visus galus: jam Vytautas pataręs
Esą daryti taip, o ne kitaip!
Lyg būtų Vytautas karalius Lenkų,
Ne Jogaila! O kaipgi! Kunigaikštis
Karalių kursto laužyt duotą žodį, –
Ir klauso jo karalius! Nieks nežino,
Ką Vytautas kada dar jam patars!
Bandyki jo augintinę užstoti
Prieš bajorus, įtūžusius lig kaklo!
Jie šaukia keikdami, kad jie neleisią
Bjauroti Vytautui karūnos Lenkų!
Ką vienas prieš visus galiu daryti?
Tave begindamas – labiau klampinčiau!

SONKA O vyskupas – išdrįs! Ir prieš visus, –
Ir vienas! Pats matysi... Juk teisybė,
Tu geras būsi man? Tu padarysi,
Kad panorėtų vyskupas... Gali
Suprasti... Padarysi?... Aš prašau!
Nebegaliu gyventi ujama!

ZAREMBA Bet... kaip... Brangioji!.. Vyskupas toksai...
Kaip čia pasakius... Aš net nežinau...

SONKA Gali tu jam, kad nori, pasakyti, –
Jei geras jis bus man, protingai elgsis,
Tai aš imuos karaliui įkalbėti,
Kad vyskupas – geriausias patarėjas,
Geriausias draugas, – visa, ko tik reikia...
Tegu karalių saugo jis ir gina
Nuo Vytauto klastingų patarimų!

Ir tu tai padarysi, aš žinau...

ZAREMBA Ir ką tu sumanei? Aš jo bijau.

SONKA Tu jo bijai?! Ar tik ne tavo darbas,

Kad vyskupas manęs lig šiolei vengia?..

ZAREMBA Koks įtarimas!.. Kaigi aš galėčiau?..

SONKA Kaip tu, sakai, galėtum?.. Iš tikrųjų?..

Gerai! Ir aš taip pat kukliai kalbėsiu:

Ar vyskupas ateis į mano rūmus –

Ar tu lankaisi paskutinį kartą!

Jeina KATAŽYNKA

[...]

TREČIAS PAVEIKSLAS

Horodlė 1427 metais. Lenkų delegacijos rūmai. ZBIGNIEVAS ir CIOLEKAS, vieni du, jaučiasi labai nejaukiai

I

CIOLEKAS ir ZBIGNIEVAS

CIOLEKAS Ar ne juokinga, vyskupe, kad mes

Į skylę šią – Horodlę – susirinkom, –

Bajorai, vojevodos, vyskupai,

Karalius ir didysis kunigaikštis, –

Ir norim spręst tamsios kamaros bylą?

ZBIGNIEVAS Poznanės vyskupui, matyt, garbė

Karūnos maža rūpesčio teteikia?

Jam būtų maloniau naudoti progą –

Kur vyskupystėj svetimoj trunkytis...

Dabar manęs juk nēr namie! Gali

Važiuot ir brautis, – gal kur kąsnį

Galėsi ir nukąst nepastebėtas...

CIOLEKAS Teisybę sako tikrą Krokuvos

Aukštasis vyskupas... Todėl, matyti,
Jisai toks rimtas, kad, prikandęs iltį,
Nė žodžio tart negali... Ir meluoja,
Kad jį kaimynas apiplėšt norėjo,
Ganytojo atlikdams pareigas!
Godumas, rodos, Krokuvoj dorybe
Aukšta vadinasi?..

ZBIGNIEVAS Tu godus – ne aš!
Juk tu lindai į mano vyskupystę
Devocijų pašventint neteisėtai!
Juk tu, karaliaus raštinėj sėdėdams,
Sukei, šmeižei, Šventam meluodams Sostui,
Kol vyskupo gavai infulą aukštą,
Net vardo kunigo nevertas būdams!
Tai ne godumas, ką? Aukšta dorybė?

CIOLEKAS Ach, vyskupe, visiems nelygi laimė...
Ir išimtį bažnyčia ne visiems
Vienodai daro... Štai vieni, kaip aš,
Bažnyčioj turi daugel metų dirbt,
Kol pagarbos sulaukia sostą... Kitas,
Sakykime, kaip tu, brangus kaimyne,
Kur nors skerdynėje, kaip prie Griunvaldo,
Nudurs sužeistą riterį užėjęs,
Pasisukios karaliaus priemenėj, –
Ir vyskupas jau jis, – valstybės vyras!

ZBIGNIEVAS Tai piktas šmeižtas, vyskupe Poznanės!
Tai Vytautas pramanė iš pavydo!

CIOLEKAS Kad tu kare skerdei sužeistą karį?

ZBIGNIEVAS Kai aš paaiškinau, kad visa – melas,
Manim ir Šventas Sostas patikėjo!

CIOLEKAS Kryžiuočiai skelbia, kad ir jais jis tiki...

ZBIGNIEVAS Tu Šventą Sostą niekini ir gėdą
Darai bažnyčiai! Vyskupas – šmeižikas!

Jis vietoj šventojo vandens bažnyčioj...

Jeina MIKALOJUS

II

TIE PATYS; MIKALOJUS

MIKALOJUS Garbė manoji vyskupam... Bijojau...

ZBIGNIEVAS Malonu, Sandomieriaus vojevoda,

Kad ateini anksčiau... Aptart mums reikia...

Kol už akių lietuviai neužbėgo –

Užbėgsim jiems – ir jie turės sutikti...

CIOLEKAS Čia daug kalbėjo vyskupas gražiai, –

Pasauly niekas taip kalbėt nemoka...

ZBIGNIEVAS Juokaut dabar ne laikas!

MIKALOJUS Man skaudžiausias

Bylos viešasis iškėlimas. Kam gi

Daugiausia nukentėti teks dėl jos,

Jei ne karūnos garbei? Šiaip ar taip,

Bet karalienę turime išteisinti!

ZBIGNIEVAS O kaip kitaip?.. Tai mūsų pareiga!

CIOLEKAS Teisybės reik žiūrėt, – teisybės, ponai.

ZBIGNIEVAS Karalius – senas, tai tiesa... Bet jis

Patsai nekėlė jokios abejonės,

Liežuviai kol pikti neįsipynė...

Aišku, kad karalienė – nekalta!

CIOLEKAS Įsivaizduoju, kaip karalius jaučias!

Jei būt žinojęs, kad taip bus,

Verčiau našlys senatvėj būtų likęs...

MIKALOJUS Su juo mes turime ką nors daryti!

Negalima juk taip! Kol prisimels

Brigitai šventai, tai tokie Sieščencai...

ZBIGNIEVAS Žalčiai! Iš proto išvarys karalių!

CIOLEKAS Valia karaliui pasirinkt draugai!

Sieščenec – kas? Bendzino senas vaitas,

Daug turįs nuopelnų karūnai mūsų...

ZBIGNIEVAS Tas šnipas Vytauto! Samdytas bernas!

CIOLEKAS O sukti jis nemoka! Eina tiesiai...

ZBIGNIEVAS Palikęs teisę sukt Poznanės vyrams...

CIOLEKAS Ar aš, ar tu suktesnis – dar matysim, –

Aš vyskupas toks pat kaip tu!

ZBIGNIEVAS Iš Vytauto malonės!..

CIOLEKAS Tu – kieno gi?

ZBIGNIEVAS Tik ne iš tavo darbdavio!

CIOLEKAS Meluoj!

ZBIGNIEVAS Įrodysiu aš tau...

MIKALOJUS Nusiraminkit!

Dar kas išgirsti gali jus!

Jeina KARYS

III

TIE PATYS; KARYS

KARYS Šviesiausias

Karalius!

MIKALOJUS Ponai, tik vaidų nekelkit!

Jeina JOGAILA, TARNOVSKIO IR STRAŠO lydimas

IV

TIE PATYS; JOGAILA, TARNOVSKIS, STRAŠAS

JOGAILA Tegu bus vardui Viešpaties garbė.

ZBIGNIEVAS Per amžių amžius amžinuosius.

MIKALOJUS Amen.

JOGAILA Nuvargino mane kelionė. Taigi.

Atsikvošėti negaliu. Dar vis tebėr

Toks jausmas, lyg lietus tarytum lijo

Per ištisą gyvenimą. Nuo pradžios.

Lyg ir dabar dar būčiau šlapias visas.

TARNOVSKIS Karalius potvynio užmiršt negali,

Kaip Vysla išsiliejus paskandino

Šiomet laukus ir pievas, Gdansko miestą...

JOGAILA Taip, taip. Tas potvynis. Buvau pamiršęs.

Dabar atsimenu. Ir aš. Kalbėjau...

Kalbėjau Sigismundui, mano draugui.

Pažįstat Sigismundą jūs? Karalių?

Penkis šimtus žadėjo jis man triušių.

Labai jie greitai, sako, veisias. Taigi.

Aš duosiu pusę jų Mazovijos

Valdovams. Teaugina. Man negaila.

Laukų gana jie turi. Taigi. Maisto

Po potvynio turės.

ZBIGNIEVAS *ironija*

Gera širdis

Karaliaus! Paguoda graži bus vargšams...

JOGAILA A?.. Kitą pusę triušių aš manau...

O jūs kaip manot? Man nereikia jų.

Geriausia bus bažnyčiai atiduoti.

Pustrečio šimto. Visa, kas atlieka.

Pas Krokuvos garbingą vyskupą,

Kad jis už mano nuodėmes maldautų.

ZBIGNIEVAS *Jogailos ironijos įžeistas*

Šviesiausias pone, aš priminti drįsčiau,

Kad reikalui rimtam mes susirinkom.

JOGAILA Taip, reikalas svarbus, sakai teisybę.

Aš ir manau, kol tik žmogus gyvena –

Vis reikalai ir reikalai jį spaudžia...

ZBIGNIEVAS Jei leisi, pasiskubint reikia bylą...

JOGAILA Kokią gi bylą? A, žinau. Teisybė.

Gerai, kad priminei, sūnau. Aš – senas

Esu, ir rodos man, kad jus visus

Užauginau ant savo rankų. Šiandie

Malonu atsimint toli jaunystė

Ir jaustis esant tarp vaikų mieliausių,

Kai rengias jie senelio tėvo teist...

ZBIGNIEVAS *vis labiau įsižeisdamas*

Norėčiau aš žinot, kas pirmas dėstys?..

MIKALOJUS Čia nėra ko dėstyti daug. Visi mes žinom.

JOGAILA Kas dėstys? Vyskupe, tavęs prašyčiau.

Sakyk teisybę. Kaip danguj yra,

Tegu taip bus ir žemėj. Vyskupas

Geriau išmano dalykus dangaus.

ZBIGNIEVAS *visai supykęs*

Jei pasakas sakys – mums nėra ko veikti...

Arba pradėti būtų svarstyti reikia!

JOGAILA Arba seniai aš jau pradėjau, vaike.

TARNOVSKIS *gelbėdamas padėti*

Visi mes esam žmonės... Nieks nežino

Dangaus sprendimo... moteries širdies...

Karalius mano... reikia karalienės...

Kalčiausi riteriai... Kieno vaikai?

MIKALOJUS Šviesiausia karalienė pavadavo

Karūnos reikalais karalių. Kaipgi...

STRAŠAS Ir riteriai karalių pavadavo

Šeimynos reikalais...

ZBIGNIEVAS Nieks neįrodė.

STRAŠAS Tik tiems, kurie įrodymų nenori!

MIKALOJUS Ar tu stovėjai su žvake pašal?..

CIOLEKAS Klausykite, ką kalba vojevoda!

TARNOVSKIS *gelbėdamas padėti*

O seserys Ščekockos, kambarinės,

Bučiuoja kryžių... Sako, pas valdovę

Buvoję riteriai net septyni,

Jos miegamajam... Vienas kitą keikę...

Jie mums padėjo gaudyti vienas kitą...

Štai Hinča pirmas sugriebė Zarembą,

O patį Hinčą – vyskupas pagavo...

Aš sumedžiojau Kraską ir Kurovskį...

Kiti gi trys pabėgo: Koniecpolskis

Ir broliai Ščekocinskiai, Piotr ir Dobek...

STRAŠAS Tarnybos reikalais jie karalienę

Lankyti teikės miegamajam! Puikiai...

MIKALOJUS Be tardymo suimti riterius!

Nesutinku su šitokia tvarka!

CIOLEKAS Sau tardyk sveikas, jei drąsieji vyrai

Pražuvo be žinios!

STRAŠAS O kambarinių

Parodymas? Ar tai dar maža sako?

ZBIGNIEVAS O ką gi tu pareikštum, jeigu kas

Ir tau įkrėstų rykščių, kiek seselės

Per tardymą abidvi gavo?

STRAŠAS Niekam

Neleisiu riterio įžeist garbės,

Nors ir pats vyskupas kėsintų!

MIKALOJUS Šviesiausias pone, argi tai teisybė,

Kad rykštėm plakė moteris taurias?

CIOLEKAS Kokios ten rykštės! Jeigu karštos širdys

Seselių atviresnės pasidarė –

Tai Viešpačiui garbė. Ir neplakė

Jų nieks. Padrąsino tiktai.

MIKALOJUS Karaliau,

Kaip šitokia mintis ateit galėjo, –

Plakt rykštėm?.. Moteris?.. Ir kaip...

TARNOVSKIS Taip Lietuvos didysis kunigaikštis,

Karaliaus brolis Vytautas norėjo.

MIKALOJUS O, dar geriau!

TARNOVSKIS Patsai Šieščenec pylė...

MIKALOJUS Perkūnai trenktų devyni! Žiūrėkit!..

Jei Lietuvos valdovai rykštėm plakti

Pradėjo moteris garbingas lenkų,
Tai ko daugiau dar mes sulaukti galim?!.
Ar ne verčiau, kad Lietuvos dvaruos
Žiūrėtų jie savų mergaičių dorą!
Man gėda net klausyti, kas čia daros!..

TARNOVSKIS *gelbėdamas padėti*

Pati šviesiausia karalienė prašė,
Kad Lietuvos valdovas bylą jos
Greičiau išspręstų... Rašė jam pati.

ZBIGNIEVAS Koksai pasijuokimas! Lietuvos
Valdovas, bylą šią viešai iškėlęs,
Pabaigt ją nori? Karalienę ginti?
Jis dar labiau išpūsti nori bylą!

CIOLEKAS Kas pučia, o kas – ne, bet Krokuvos
Garbingas vyskupas – pūslių mėgėjas...

ZBIGNIEVAS Ką nori vyskupas tuo pasakyti?

CIOLEKAS Nedaug. Tiktai, kad mūsų karalienę
Globojo kunigaikštis Lietuvos...
Todėl jos vyskupas pakęst negali...
Todėl jis persekioja ir mane,
Kad aš didžiuojuosi palankumu
Šviesiausio kunigaikščio!

ZBIGNIEVAS Vėl meluoj!

Kieno tai reikalas šią bylą kelti?
Kam jis naudingas? Kam? Mums, lenkams? Taip?
Patiems karalių teršti ir karūną?
Tai rūpi kunigaikščiui Lietuvos!
Jei jam pavyks išniekint karalienė,
Tuomet karališki vaikai nustos
Į sostą teisių... Kils valstybėj smurtas,
Kol kitą įpėdinį sostui rinksim...
To jis ir laukia, trokšdamas seniai
Sugriaut karūnoje vienybę mūsų –

Ir Lietuvą nuo Lenkijos atplėšt!

MIKALOJUS Teisybė, – šmeižtą Vytautas pramanė!

CIOLEKAS Tačiau gandai juk Krokuvoj iškilo...

TARNOVSKIS Gandai iš ordino atėjo.

ZBIGNIEVAS Kas gi

Užsiundė ordiną? Ne Vytautas?

CIOLEKAS Gandai iš ordino tuomet atėjo,

Kai grįžo Heinrich Holt iš Krokuvos, –

Kryžiuotis, – mergininkas ir vienuolis...

Dabar dar dūsauja dėl jo Ščekockos.

Ir vyskupas jį priėmė kaip brolių...

ZBIGNIEVAS Galiu prisiekti!

TARNOVSKIS Vyskupe, nereikia.

Mes kalbam daug, byla gi – nė iš vietos.

MIKALOJUS Per prievartą Ščekockų gauti žodžiai –

Tai plepalai, kuriais tikėt netenka.

Ir riterio nėra, kurį tikrai

Būt galima įtart dėl karalienės...

STRAŠAS Kaip nėra? Net septyni!

ZBIGNIEVAS Bet, mano ponai,

Ar galit jūs tikrai įsivaizduoti,

Kad moteris viena, be savo vyro,

Septynis dar pašalaičius turėtų?

Na, du ar trys, sakysim, keturi, –

Tai dar suprasčiau, bet ne septyni!

MIKALOJUS Teisybę pasakei: viena – negali.

STRAŠAS O seserys Ščekockos? Nepadėjo?

O riteriai, jei taip jie nekalti,

Kam bėgo?

CIOLEKAS Riteriškas darbas...

MIKALOJUS Ponai,

Jei gresia tardymas, kaip seserim, –

Kiekvienas bėgs!

ZBIGNIEVAS Įrodymų nėra.

Nėra, kas nuodėmę patsai būt matęs.

Šviesiausios karalienės įtarimas,

Gali tikėt, karaliau, – piktas šmeižtas!

Ją kaltina, kaip matom, tik vieni

Valdovo Lietuvos slapti tarnai!

STRAŠAS Patsai tu šnipas – pataikūnas!

MIKALOJUS Ponai,

Garbė karūnos reikalauja baigti...

ZBIGNIEVAS *prarijęs įžeidimą*

Kad būtų sąžinė rami, aš siūlau:

Tegu prisieks bažnyčioj karalienė...

Altorių šviesą pabučiuos, – parodys,

Kad nekalta ji. Te drauge su ja

Kitų garbingų moterų prisieks

Eilė, – karūnos vyrų taurios žmonos, –

Kad karalienė nekalta. Mums to –

Gana! Galėsime baigt garbingai bylą.

MIKALOJUS Geresnio išsprendimo ir nereikia!

CIOLEKAS Kur gausi moterų, kurios prisiekti

Sutiktų šitokia tvarka bažnyčioj?

ZBIGNIEVAS Imuos aš jų parūpint nors ir šimtą!

MIKALOJUS Aš pirmas duosiu savo pačią!

ZBIGNIEVAS Dėku.

STRAŠAS Kaip gali jos prisiekti, jei nematė?

Jei jos nežino, ir prisieks, kad žino?

Ko bus verta jų priesaika visa?

CIOLEKAS O kas, jei priesaika nenusiseks?

TARNOVSKIS Šviesus karaliau, leiski man paklausti,

Kaip pasielgtum... Kaip tuomet darytum,

Jei įsitikintum, kad karalienė

Tikrai kalta? Su riteriais įpuolė

Į didžią nuodėmę?

Jogaila, visą laiką lyg kalbų klausęs, lyg snaudęs, lyg mintimis kažkur toli skrajojęs, atrodo, tarytum aiškiai jis tik paskutinį Tarnovskio klausimą tegirdėjo, atsistoja

JOGAILA Ką aš daryčiau?

Tau rūpi? Taigi. Aš tuomet atleisčiau

Jos kaltę ir jos vaiką sužvejotą

Palikčiau viešpataut valstybėj Lenkų

Ant jūsų padrikų galvų! Daugiau

Aš neturiu ką pasakyt.

Nori eiti

TARNOVSKIS Karaliau!

Tu negarbingos motinos paliktum

Mums sūnų negarbingą?! Dieve, saugok!

Jeina RUMBAUDAS

V

TIE PATYS; RUMBAUDAS

RUMBAUDAS Tebus garbė aukščiausiajam karaliui.

Garbė tauriems karūnos Lenkų vyrams.

Šviesiausias kunigaikštis Lietuvos

Man pavedė pranešt malonei jūsų,

Kad jis jau pasirengęs. Jūsų laukia –

Svarstys ir spręs šviesiausios karalienės

Gyvenimo teisybę.

ANTRAS VEIKSMAS

KARŪNOS VĖTRA

Keturi paveikslai

PIRMAS PAVEIKSLAS

Luckas 1429 metais. Jogailos miegamasai ruimas. Pakilus uždangalui, JOGAILA sėdi lovoj, lyg keltis rengias. Tuo tarpu SIGISMUNDAS, merginų šokėjų ir muzikantų, grojančių girtą maršą, lydimas, triukšmingai įsiverčia kambarin. Jogaila smunka atgal patalan

I

JOGAILA, SIGISMUNDAS, ŠOKĖJOS, MUZIKANTAI

SIGISMUNDAS Miegalius tu esi, brole, miegalius!

MERGINOS Cha cha cha cha cha!

SIGISMUNDAS Tylėkit, šarkos, – ša!

Rodo Jogailai į merginas

Matai, kokį

Vainiką atvedžiau... tavę palinksmint!

JOGAILA Žegnokis... Iš pat ryto... Ką gi tu!..

SIGISMUNDAS Labai patiko man... Jos puikiai šoka!

Tau dovanosiu, – pasirink! Kuri?..

JOGAILA O Viešpatie!

SIGISMUNDAS Gražuolės mano mielos,

Pašokite karaliui... liūdnas toks!

Kaip vakar arba šiandien, kaip tenai...

MERGINOS Cha cha cha cha cha!

SIGISMUNDAS Ei, muzika! Pašokite, mergaitės!

Muzika; orientališkas šokis

Žiūrėk, brole, – teisybė, neblogai?

JOGAILA *rodo į kaktą*

Tau čia, taip sakant...

SIGISMUNDAS Būtų gal ir tau

Čionai taip pat, jei su mumis tu vakar...

JOGAILA Žinai, kad negeriu.

SIGISMUNDAS Be reikalo!

Visi iš vieno gėrė. Nieks nemanė

Tavę nunuodyti...

JOGAILA Bet vis dėlto!

SIGISMUNDAS Tikrai gali gailėtis ten nebuvęs!

Taip Vytautas privaišino svečius,

Kad trys savaitės pagiriot reikės!

Sakau, reta bačka pakels midaus,

Kiek mano plikė ši pakelti gali,
Bet net ir aš nulėpau... Net nakvynės
Neberadau ir prasipainiojau
Per visą naktį galas žino kur...

JOGAILA Atleisk tas moteris... nepatogu!

SIGISMUNDAS Mieste, suk devyni tave, paklydau!

O kas ten daros, Viešpatie saldžiausias!

Juk Luckas būdavo seniau lindyne,
Kur tik šunims vestuvės kelt tetinka...

Dabar – net sostinė galėtų būti.

JOGAILA Žinia... jei net šokėjų suradai...

SIGISMUNDAS Negali būt! Netinka tau? Kaip gaila!

Linksmiau, mergaitės!.. O žinau, brolau,

Kiek Vytautas čia per kelias savaites

Svečiams suvalgydins, – kelis metus

Gyvent galėtų Lenkija visa...

JOGAILA Taip, tavo vokiečiams tikrai pakaktų...

SIGISMUNDAS Kaip tu manai, kur baigias jo valstybė?

Juodoji jūra kur, – kur Baltija –

Visur jo vardas skamba kaip valdovo.

Gudai, totoriai, net niauri Maskva,

Apaugus ašakom, barzda ir krūmais, –

Net Novgorodas klauso jo ir bijo!

Tai ne juokai, brolau! Net aš patsai,

Imperijos Šventosios Romos viešpats,

Bijau nustelbtas likti jo galybės...

JOGAILA Ir ordinai abu... kaip tu manai?

SIGISMUNDAS Bijau, kad Vytautas čia savo galią

Augina sąskaita mana... Bet aš

Nepavydus. Žinai, aš juo tikiu.

Juk aš, išvykdamas iš Vengrų žemės

Į Austrus – savąją valstybę, šeimą

Globoti Vytautui štai palieku!

JOGAILA Ir aš, senatvės spaudžiamas, manau
Ne kartą... Jeigu kaip, pavesiu aš
Globoti Vytautui ir savo šeimą.

SIGISMUNDAS Gerai sakai. Toksai globėjo vardas
Apsaugos tavo šeimą nuo pavojaus
Ir ateitį išgarsins jos. Žiūrėk,
Iš kiek valstybių Luckan susirinko
Garbingų vyrų Vytauto pagerbt...

JOGAILA Bažnyčios reikalų svarstyt... ir krikšto...

SIGISMUNDAS Taip, taip, svarstyt. Mes apsvarstysim juos.
Tik vaišių dar pas Vytautą per daug.

JOGAILA Aš ir manau...

SIGISMUNDAS Ir aš taip pat manau.
Bet štai, žiūrėk, jei neskaitysim mūsų –
Dviejų didžiausiųjų valdovų, – šitiek
Kitų čia vieši! Toks svečių gausumas
Ir mūsų bet kuriam garbės darytų.
Štai Erikas, didus karalius Danų,
Nors kvailas jis kaip maišas, bet ką veiksi...

JOGAILA Jei tu sukviėtęs būtum juos, – ar jie
Visi kaip vienas susirinktų Peštan?

SIGISMUNDAS Tu nesuklydai, broli, – į Krokuvą
Nė vienas nevažiuotų pas tave...
Daugiausia stebina mane vienuolis,
Legatas Švento Sosto. Kaip jis stengias
Patraukti Vytautą, – net juokas ima!

JOGAILA Globot rytų krikščionys reikia... Taigi.
Varyk mergas laukan, – ar aš turėsiu...

SIGISMUNDAS Tik Vytautas galės Rytuos iškelti, –
Kur tiek tautų yra, genčių, tikybų, –
Krikščionių vėliavą lig debesų...
O, Šventas Sostas išminties nestinga,
Kad pavedė globoti Rytus jam!

JOGAILA Jis išminties neskolins iš plepaliaus...

Šokėjoms

Išeikit tuoj. Gana. Laukan. Ar aš...

MERGINOS Cha cha cha cha cha cha!

Išbėga

SIGISMUNDAS Vaje! Kam gražuoles tu išvaikei!

Taip linksma buvo... Koks gi tu!

JOGAILA Manau...

SIGISMUNDAS Ir tu manai, kad Šventas Sostas stengias

Atlygint Vytautui už nuopelnus?

JOGAILA Kiekvienas savo skolą tur mokėti.

SIGISMUNDAS Žinia, kad taip. Ir savo skolą aš

Rengiuos mokėt... Aš patariu ir tau.

JOGAILA Mokėti skolą? Lengva pasakyti.

SIGISMUNDAS Tik pamanyk, – juk Vytautas brangus,

Valdovas galingiausias ir krikščionis,

Darbais apaštalamis prilygt galįs,

Dar vis lig šiol tebėr tik kunigaikštis...

Net už tave žemiau jis pastatytas!

Ir liūdna man dėl šitos neteisybės...

Todėl aš nutariau pasiūlyt jam –

Uždėt karūną Lietuvos karaliaus:

Te Vytauto viešojo padėtis

Pritiks karališkai didybei jo!

Ir neteisybė dings iš mūsų tarpo!

JOGAILA Atrodo man, kad šitą mielą mintį

Tu, drauge, išėmei iš mano lūpų...

Seniai man keltis metas!

SIGISMUNDAS Mielas broli,

Jei supratau gerai, tu – sutinki?

JOGAILA Karalius Lietuvos! Gerai sakai.

Senatvėj mano šviečia tik svajonė

Pro ūkanas. Ką aš slėpiau širdy,

Ir man pasiekt nebuvo skirta, taigi,
Gal brolis Vytautas pasieks...
Kaip atiduosiu aš tėvynei mano brangiai
Baisingą skolą, slegiančią mane?

SIGISMUNDAS Tai aš galiu pranešt meilingam broliui,
Kad Lietuvos jį karūna papuoš?

JOGAILA Karaliai trys, kaip Šventas Raštas sako, –
Kaip žvaigždė...

SIGISMUNDAS Taip, kaip žvaigždė; aš pranešiu
Visiems svečiams: dabar – karaliai trys!..

Lik sveiks. Kol kas lik sveiks.

Išeina

JOGAILA Galop išėjo!

Murmėdamas ar niūniuodamas skubiai kelias iš lovos ir rengias barzdą skustis

Įeina SONKA

II

JOGAILA, SONKA

SONKA Mieliausias mano pone, vos sulaukiau,
Kol vienas palikai... Aš taip norėjau...

JOGAILA Tas kipšas Sigismundas...

SONKA Taip norėjau

Pasikalbėti su tavim, kai niekas

Negirdi pašalinis. O kaip tyčia

Mus Vytautas apstatė žmonėmis...

JOGAILA Šokėjos – pleiskanos...

SONKA Prašau tavęs,

Važiuokime iš čia greičiau namo!

Taip man sunku čionai! Nemiela! Liūdna!

JOGAILA Kas nuskriaudė, vaikel, tave? Kas drįso?

SONKA Visi jį mano pusę pirštais rodo...

JOGAILA Kas? Riteriai?

SONKA Karaliau mano mielas,

Pasigailėk manęs! Išvežk iš čia!

JOGAILA A! Įdomus užėjo noras tau.

SONKA Kur tik einu, aš vis jaučiu, kaip seka

Mane visi ir šnabžda juokdamiesi:

„Žiūrėkit, štai garsioji karalienė,

Kuriai karalius meilės bylą kėlė...“

Ir prideda dar tiek visokių niekų,

Kad ausys ima raust... nebėr kur dėtis!

JOGAILA Paskelbiau juk viešai, kad tu bažnyčioj

Šventoj su septyniom draugėm prisiekei

Tavu nekaltumu... Ir kalinius

Paleidau... Ir vaikus pripažinau...

Karūnai įpėdinį nužiūrėjau...

SONKA Bet kalba, kad Horodlėj tu pasakęs, –

Ar aš kalta, ar – ne, o tu vis tiek

Savais vaikais mažyčius pripažinsi...

Todėl dabar tikrai nežino niekas,

Ką tu manai... ir juokiasi manim...

JOGAILA Ką aš manau, tikrai nerūpi niekam.

SONKA Bet juokias ir tavim... Esą tu rašęs

Šventajam Sostui prašymą, kad leistų

Tau vaikščioti šventadieniais pirtin...

Tad ir spėlioja, kaip tenai... pirty...

JOGAILA Liežuviai. Samanos.

SONKA Esą nuo stalo

Nevalgai obuolių, nuodų bijodams...

Nuo obelės slaptai vagi kišenėn...

Ir vaišini tu jais mane per naktį...

Prašau, važiuokim...

JOGAILA Samanos. Ir tiek.

SONKA Ir Vytautas tave piktai pajuokia...

Atsimeni, kaip pernai su manim

Buvai sumanęs vykt į Gdanską, – jūros

Pasižiūrėt ir pasimelst Brigitai?

JOGAILA A?

SONKA Sako, Ordinui tu rašęs laišką

Ir prašęs laisvą kelią duoti tau...

Bet Vytautas pataręs, kad neleistų...

Esą tu jūrą matęs Palangoj,

O melstis galjs tu namie, už pečiaus...

Važiuokime namo!

JOGAILA Tai šit kodėl

Man širdį nerimas kuteno šiąnakt!

Ir rodės man, kad juodas debesis

Pakilo ir išsitiesė kaip griaučiai.

Kaip siurbėlė prilipo prie dangaus...

Ir rodės man, kad vyskupo apsiaustas

Danguj pakibo kaip šuva ant žardo...

Jeina ZBIGNIEVAS

III

JOGAILA, SONKA, ZBIGNIEVAS

ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone!

JOGAILA Vyskupe, man leisi...

Rodo, kad jis nori barzdą skusti

Pabaigt nors kartą? Burbulas... Šeriai.

ZBIGNIEVAS ...Aš suprantu. Atsiprašau. Aš neičiau,

Jei ne žinia, kuri sujaudino

Mane, lyg būt perkūnas trenkęs

Stačiai man ant galvos.

JOGAILA O, Visagali,

Apsaugok nuo Perkūno mano galvą.

ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone! Sigismundas skelbia

Svečių surinkęs būrį, baisų daiktą!

Tu jam pritaręs... Vytautui pasiūlyt

Karūną Lietuvos! Ir kunigaikštis

Tuojau sutikęs, sako, karūnuotis?

JOGAILA Taip. Sigismundas buvo čia užėjęs.

Per daug jis plepa. Ką? Galva jam, skundės,

Po vakarykščio ūžia. Vargšas toks.

Ir storas. Lovoje aš tebegulėjau.

I V

*TIE PATYS; MIKALOJUS; vėliau – TARNOVSKIS; vėliau – CIOLEKAS; vėliau – RUMBAUDAS;
vėliau – SIEŠČENCAS*

MIKALOJUS Girdėjai, vyskupe, ką Sigismundas?..

Karaliau, labo ryto leisk linkėti...

Ką Sigismundas girdamasis skelbia?..

ZBIGNIEVAS Deja, žinau! Aš pats skubėjau eiti

Patikrint pas karalių. Negirdėta!

Jeina TARNOVSKIS

TARNOVSKIS Matau, ir jūs jau žinote naujieną?

Gerai, šviesiausias pone, išmiegojai?

Aš jau seniai jutau, kad tai įvyks...

MIKALOJUS Žinojai tu? Ir nieko nesakei?

Jeina CIOLEKAS, jo pasirodymas nutraukia beprasidedantį dialogą

CIOLEKAS Na, žinoma, visi čionai subėgo.

Kaip jaučiasi karalius? Labas rytas!

Jeina RUMBAUDAS. Pasitenkinimo ir ironijos šypsena. Jaučia savo teisę ir galią, jaučia būsimą kovą ir ją ironiškai provokuoja

RUMBAUDAS Garbė karaliui ir karūnos ponams.

Nuo ryto jau visi krūvoj? Vienybė –

Pagirtinas dalykas... Pas karalių...

Nors sėsk ir naują uniją rašyk.

Jeina SIEŠČENCAS, drastiškai nusiteikęs

SIEŠČENCAS Matau, tiktai manęs betruksta vieno...

Zbignievas, visą laiką rodęs didelio susirūpinimo, Rumbaudo ironijos įgeltas, atėjus Sieščencui, pašoksta, norėdamas reaguoti dėl atėjimo. Matyt, jis buvo pasiruošęs didelei kalbai, bet vyraujanti nekantrumo nuotaika jam baisiai trukdo. Jo kalbą pertraukiančios replikos jį erzina.

*Vykstant įkaitintoms replikoms, renkas vis daugiau žmonių, LIETUVOS IR LENKIJOS BAJORŲ,
kol prisirenka pilnas ruimas. Zbignievo susierzinimas didėja, nes replikos trukdo imponuoti
iškalbingumu susirinkusiai miniai*

V

TIE PATYS; vėliau – MINIA

ZBIGNIEVAS Karaliau! Vytautą tu karūnuoti
Rengies?! Bet aš priminti tau turiu,
Už ką ir kaip tu pats gavai karūną!
SIEŠČENCAS Pamokslą sako vyskupas, – klausykit...
ZBIGNIEVAS Karaliau, užmiršai, kad Jadvyga,
Europoje gražiausia karalaitė,
Kuriai lygios pasaulyje nebuvo
Dorybėm, turtais ir pamaldumu, –
Atstūmė daugelio piršlių rankas,
Valdovų, kunigaikščių ir karalių,
Kurių galia pasaulio kraštą siekia, –
Ji tau atidavė, karaliau, ranką,
Kad Lietuva, priėmus mūsų krikštą,
Prie Lenkijos karūnos prisijungtų
Drauge su Rusija, gudais, totoriais...
MIKALOJUS Karalius – užkury! Ir jo pasogas
Priklauso Lenkijai užu pastogę!
CIOLEKAS Ar tai karalius pirko mūsų sostą?
SIEŠČENCAS Kiti prekiauja šunimis, o mes –
Parduot mokėjom savo karalaitę...
ZBIGNIEVAS Prijungę Lietuvą prie savo kūno,
Išgelbėjom mes ją iš pagonystės,
Išgelbėjom nuo bado ir kaimynų, –
Ir štai dabar kokia mums padėka!
CIOLEKAS Aukščiausias teatlygina kantrybę...
SIEŠČENCAS Ne kiekviena prekyba pelno duoda...
ZBIGNIEVAS Nebus dviejų valstybėje karalių!

Suplyš vieningas kūnas į dalis!

Sugrius vienybė mūsų! Kelsis karas!

Paplūs kraujuos tėvynė ir bažnyčia,

Ir priešai nuterios kapus senelių, –

Tai tau, karaliau, atsakyti teks!

MIKALOJUS Visi kaimynai juoksis tavimi!

SIEŠČENCAS Kai teis tavo krikščioniškas teismas...

ZBIGNIEVAS Ir širdį skauda man, šviesus valdove,

Kad nuosava ranka vienybę laužai, –

Kad, teisę skriausdamas karūnos Lenkų,

Užtrauki palikuonių prakeikimą!

SIEŠČENCAS Še tau ir prakeikimas... kaip bažnyčioj!

CIOLEKAS Pats priveisė bedievių, ir dar plūsta!

ZBIGNIEVAS Žinai gerai tu Sigismundo būdą, –

To sukčiaus! To šunies! Gyvatės to! –

Ir vėl daveis pagauti jo žabangoms, –

Ir sunaikinti visa tai, ką pats

Per šitiek metų savo išmintim

Didžia sukūrei ir išauginai!

MIKALOJUS Šėtonas...

TARNOVSKIS Sigismundas...

MIKALOJUS Juokdarys!..

TARNOVSKIS Karalius Sigismundas tekartoja,

Ką Vytautas jam įkalė į galvą...

Jis – kvailas žaislas rankoj kunigaikščio.

MIKALOJUS O aš maniau...

SIEŠČENCAS Kad galvą tu turi?..

TARNOVSKIS Pasilakė ir išplepėjo visa...

ZBIGNIEVAS Todėl prašau tavęs, šviesus valdove,

Atšauk neapgalvotai duotą žodį!

Dar kartą pagalvok ir padaryk,

Kad ir senatvės būtum vertas tu!

SIEŠČENCAS Šeškų litanija!

MIKALOJUS Neliežuvauk!

ZBIGNIEVAS Pažvelk į savo jauną karalienę, –

Jos nuopelnus atmink, ir vaikučius, –

Atmink, kaip myli jie tave visi...

STRAŠAS *kiek anksčiau atėjęs*

Cha cha cha cha!

SIEŠČENCAS Kaip putpelė svogūną!

ZBIGNIEVAS Ir tu dabar nuskriausti juos galėtum?

Palikti ašaroms ir vargo buičiai?

Užtraukt negarbę savo žilai galvai?

CIOLEKAS Per daug tu rūpinies kitų.

STRAŠAS Kur laka, ten ir...

MIKALOJUS Niekše, nenutiksi?

STRAŠAS Tau niekšą gražinu atgal! Ar nori...

ZBIGNIEVAS Bet jeigu tu, karaliau, užkietėtum

Paklydime ir leistum vykdyt žodį,

Kurį davei kaip lengvabūdis vaikas,

Tai aš, kaip vyskupas esu, prisiekiu, –

Visom jėgom kovosiu prieš karaliaus

Tokį karūnai darbą pražūtingą –

Ir tamsią klastą motinai bažnyčiai!

Tyla

SONKA *atsidusus*

Apsaugok, Viešpatie, nuo nuodėmės

Naujos!

RUMBAUDAS Klausau aš jūsų ir stebiuos,

Kad sieną norit, ponai, liežuviu

Prakalt... Ką Sigismundas girtas plepa –

Tai jo dalykas... Bet vis tiek tiesa,

Kad Lietuvos šviesiausias kunigaikštis

Seniai jau nutarė karūną užsidėti.

Taip pat tiesa, kad jis tai padarys, –

Nusprendęs kartą, išlaikys jis žodį...

Patinka lenkams tai, ar – ne, – vis tiek

Jis Lietuvos karūną užsidės!

RUMBAUDAS išeina; jį paseka LIETUVOS BAJORAI

V I

TIE PATYS, be RUMBAUDO IR LIETUVOS BAJORŲ

MIKALOJUS Akiplėša! Jis mums grūmoti drįsta!

TARNOVSKIS Tai negirdėta dar kalba karūnoj!

MIKALOJUS Per daug mes kantrūs!

CIOLEKAS Tai aukšta dorybė...

MIKALOJUS Aš reikalauju Vytautą nubaust!

SIEŠČENCAS Jei vietoj nenusėdi – dumk pro langą!

MIKALOJUS Tylėk, žalty! Jis juokias, kai karūną...

ZBIGNIEVAS Ramybės, ponai! Aš prašau, – nurimkit!

Karaliau! Mes sprendimo tavo laukiam!

JOGAILA Taip ir neduos man šiandie baigt barzdos...

ANTRAS PAVEIKSLAS

Sodelis Krokuvoj, prie Vavelio rūmų; SONKA ir KATAŽYNA sodely siuvinėja arnotus

I

SONKA, KATAŽYNA

SONKA Žiūrėk, kaip mėlyna man po akim...

KATAŽYNA Taip tau tik rodos. Tu tiktai pavargus.

O akys spindi ugnimi jauna.

Liemuo, krūtinė – pavydėt galėčiau, –

Lyg tu mergaitė būtum netekėjus...

SONKA O! Už nemylimo, už seno vyro

Tu netekėk!

KATAŽYNA Bet, sako, Jadvyga

Šventoji buvo dar nelaimingesnė...

SONKA O, netekėk už seno, netekėk!

Nebus gyvenimo, – tik nuodėmė!

KATAŽYNA Tik pamanyk, kaip tiems karaliams gera!

Juk Jogaila, jei būtų ne karalius, –

Mergaitė nė viena į jį nežvelgtų –

Bjaurus jis toks! Dabar – kiek moterų

Dėl jo likimą keikia nelaimingų!

SONKA O, netekėk už seno, – netekėk!

Nemylimas turtingas senas vyras

Neguos tavęs, nešildys, nemylės...

Nemylimas ir senas – kaip lavonas,

Kurio bijaisi prisiliest... Baisu!

Nuo jo toks šaltis eina, gyslos – stingsta,

Širdis nustoja plakti... Lyg mirtis

Staiga prisiglaudė prie tavo kūno...

Ir meilė jo tokia baisi... Ir gėda...

Lyg miršti jo šaltam glėby kaip žiedas,

Šerkšnu apaugęs naktį rudeniop...

KATAŽYNA Tu, karaliene, visgi laimingesnė

Už šventąją Jadvygą... Meilę tu

Pažint galėjai... Tu turi vaikų...

Kaip aš turėt norėčiau kada nors

Nors vieną kūdikį! Tokį mažytį...

Ir mielą mielą!..

SONKA Rodos kartais man,

Kai pamatau savuosius vaikučius,

Kad aš visa gyvybės jų pilna.

Augindama mažus, liūliuodama,

Lyg būčiau ištisa į juos perėjus...

Ir mano praeitis, ir ateitis

Tarytum plaktų jų mažoj širdelėj...

Lyg gyvenu dabar slapta viltim,

Kad, jiems užaugus, aš pati kada

Gyvenimo švieson per juos sugrįšiu

Ir kaip šešėlis džiaugsiuos laime jų...

Galbūt todėl aš taip drebu dėl jų

Likimo, – dėl rytojaus, – ateities...KATAŽYNA Tau nėra ko graužtis dėl vaikų rytojaus:

Bajorai juk prisiekė, – mirs karalius –

Vladislovas karūną Lenkų gaus,

Kazimieras – po Vytauto užims

Jo vietą soste Lietuvos valdovo...

SONKA Norėčiau tuo tikėt visa širdim...

Bet Vytautas, kol gyvas, – kas gi žino,

Ką jis iškirs, – kur slastus pastatys?!

Kaip baigsis dar byla dėl jo karūnos...

Ar mums pavyks vaikams dalis apsaugot?

Ilgai bajorai tarias – blogas ženklas...

KATAŽYNA O šit atbėga, rodos, Elzbieta...

Atsiskubina Elzbieta

II

TOS PAČIOS; ELZBIETA

KATAŽYNA Ar sužinojai ką?

SONKA Kas ten girdėti?

ELZBIETA Sunku man buvo ten kas sužinoti.

Kur tarias karūna – baisiausias triukšmas.

Susikalbėt negalima su niekuo...

SONKA Tai ko jie sėdi taip ilgai? Ką taria?

ELZBIETA O tai sunkiausia ir suprast. Kiekvienas

Kažin ką savo siūlo, pyksta, keikias,

Kad niekas jo neklauso... Supratau

Tik balsą vyskupo, – jis skirias...

Pas karalienę eiki, – šaukia jis, –

Tegu jinai nuspręs, kaip pasielgt, –

Kaip žodį tars jinai, tegu taip bus...

SONKA Karaliaus nematei? Ką daro jis?

ELZBIETA Kaip paprastai. Kai patekau į rūmą –

Sėdėjo jis, rankas sudėjęs kryžium,
Nuleidęs galvą ir akis primerkęs.
Paskum ranka numojo ir išėjo,
Nė žodžio neprataręs.

SONKA Ach, dangau,

Kad nors karalius mūsų būt ne toks!

KATAŽYNA Žiūrėk, žiūrėk ateina, karaliene...

Ne mūsų vyskupas, ne Zbignievas, –

Bet vyskupas Poznanės! Dar su juo...

SONKA Čionai? Ateina? Vyskupas Poznanės?..

Ateina CIOLEKAS, MIKALOJUS, TARNOVSKIS

III

TOS PAČIOS; CIOLEKAS, MIKALOJUS, TARNOVSKIS

CIOLEKAS Atleiski mums, šviesioji karaliene,

Kad mes išdrįsom varginti tave...

TARNOVSKIS Tave mes prašom, karaliene, tarti

Lemtingą žodį, nes be jo karūnai

Nebėr vilties susikalbėt kada...

SONKA Dangau mieliausias! Ką gi aš galiu?..

TARNOVSKIS Su Lietuva derybos mums nevyksta...

Klausyti Vytautas nenori nieko, –

Karūną užsidėsiąs tekartoja...

MIKALOJUS Įrodymų neklauso! Piktžodžiauja!

Dar tyčiojas! Ne Lenkų jis karalius,

Kad duotą žodį jis atšaukt galėtų!..

TARNOVSKIS Padarėm visa gindami tave...

Mes sudrumstėm kaip vėtra šaltinius...

Bet Vytautas visur pastoja kelią!

Ir dar karu grūmoja, jei neleisim

Jam užsidėti Lietuvos karūnos!

CIOLEKAS Taip, Vytautas, girdėt, jau rengias karui, –

Iš naujo siekdina talkininkus!

Ginklus gamina ir medžioja maistą...

Sukels Europą, Aziją prieš mus!

MIKALOJUS Nors patį pragarą tegu sau kelia!

Pamokyt pagaliau nors kartą reikia!

Tas išgama, bedievis tas prakeiktas!

Nenori unijos jisai, – nenori,

Kad broliškai mes kalbame su juo, –

Gerai! Tegu tuomet kalbės kaip vergas!..

Tuojau paskelbsim karą! Te jis žino,

Kaip žodį laužo! Seimo nutarimą!

TARNOVSKIS Tu klysti, vojevoda, – pats žinai,

Kad mes dabar su juo kariaut negalim.

Mus siaučia priešai, – jo draugai, tarnai...

O mes ką turim? – Pralaimėsime karą!

MIKALOJUS Šėtono išjoda! Ožys! Pilotas!

CIOLEKAS O aš manau, šviesiausia karaliene,

Geriau turėti Lietuvoje draugą,

Negu kariaut su ja ir pralaimėti.

Te Vytautas užsideda karūną –

Ir mielas draugas liks lig amžiaus galo.

Mes sulaikyti jo vis tiek negalim.

Tekarūnuojas jis geriau su mūsų

Pritarimu negu prieš mūsų norą.

MIKALOJUS Meluoji, vyskupe! Suki liežuvį,

Kad Vytautas palakino tave!

Tik karas – vienas karas mus išgelbės!

TARNOVSKIS Tu klysti, vojevoda, iš tikrųjų!

Mes šventą uniją išgelbėt galim,

Jei mūsų šviesusai karalius pats

Gera valia nuims karūną savo

Ir Vytautui pasiūlys užsidėt, –

Ir Lenkuos viešpataut kaip Lietuvoj...

MIKALOJUS Jis Jogailai nedrįs karūną plėšt!

TARNOVSKIS O jeigu Vytautas paimtų ją –
Dar kartą unijos ryšius sustiprins.
Ilgai jis čia bekaraliaus?.. Sukniubs –
Ir karalaičiam kelias atsivers...

SONKA Gera valia atsisakyt karūnos Lenkų?
Ir atiduot ją Vytautui, karaliaus vergui?
O aš su vyru ir mažais vaikais
Turiu per žmones eit ir elgetaut?
Jei Vytautas jums rodos toks baisus –
Jei drebat jūs kaip kiškiai prieš šešėlį –
Tai kam jūs kalbat man? Nugąsdint norit?
Ar auksas Vytauto toksai lipšnus,
Kad jums storai pasaldino liežuvį?
Neleisiu aš, kad Vytautas, karūną
Ant savo kiauro kiaušo užsimovęs,
Nuskriaust mažus galėtų karalaičius!..
Bailiai be sąžinės! Jūs... išdavikai!

Ateina JOGAILA ir ZBIGNIEVAS

I V

TIE PATYS; JOGAILA, ZBIGNIEVAS

ZBIGNIEVAS Kaip tik į laiką, rodosi, suskubom...
JOGAILA Ir čia tarytum žemė dreba...
SONKA Pone,
Sakyk, tiesa, ką kalba vojevodos?
JOGAILA Iš kur galiu žinot, ką jie tau kalba?
SONKA Kad mum nebėr vilties?.. Kad kunigaikštis?..
Kad Vytautui karūną Lenkų tu?..
JOGAILA Karūną Lenkų jam? Žinai, vaikel,
Kur teka Nemunas ir girios šniokščia?
Kaip tu manai? Senieji Druskininkai –
Graži vietelė. Nemunas čia pat.
Kaip sidabru nulietas. Šlama šlama...

Ir vyšnių sodas. Obelės. Kaip žydi...
Baltais žiedais. Kaip garbanom. Gegužy.
A!.. Druskininkai! Aš seniai svajoju
Pasistatyt pakrantėje pilelę...
SONKA Dangau! Visai pamišo šitas senis!

Zbignievui

Ganytojau! Tik vienas tu likai
Man užtarytojas, globėjas mano...

TREČIAS PAVEIKSLAS

*Krokuva. Karaliaus rūmai. ZBIGNIEVAS sėdi prie stalo ir rašo. Popiežiaus legatas dominikonas
ANDRIUS vaikšto po kambarį*

I

ANDRIUS, ZBIGNIEVAS

ZBIGNIEVAS Man rodos, skundas neblogai išėjo.
ANDRIUS Ir nieko įrašyt nepamiršai?
ZBIGNIEVAS Išdėsčiau viską. Kaip karūną Lenkų
Jam siūlėm ir kaip jis jos atsisakė...
Tenori Lietuvos jisai karūnos –
Nutraukti unijos ryšius – bažnyčią
Pavojun pastatyti katalikų –
Rytų klaidatikiams pakelti galvą!
Tegu žinos dabar visi krikščionys,
Koks slibinas karūnos užsimanė!
ANDRIUS Bet ar karalius jį pasirašys?
ZBIGNIEVAS Dėl to – tai vargo didelio nebus...
ANDRIUS Negali būt! Prieš Vytautą jis drįs
Rašyt krikščioniškai Europai skundą, –
Prieš Vytautą prašyt pagalbos?
ZBIGNIEVAS Drauge,
Tu nežinai, kaip mums sunku darbuotis!

ANDRIUS Europai skundą jis pasirašys?

Be kanclerio žinios? Pats vienas? Čia?

ZBIGNIEVAS Pasirašydavo juk iki šiol!

ANDRIUS Aš to suprast ir negaliu. Taip bijo

Jis Vytauto, – ir ranką kels prieš jį!

ZBIGNIEVAS Lotyniškai jis nesupranta... Rašo?

Na, raštas jo – ano pasaulio vertas...

Che che! Žinoti nori, kaip jis rašo?

Palauk, po pamaldų grįš iš bažnyčios...

ANDRIUS Man gaila senio... Bet ir Vytautas!

Bet Lietuvos karūnos jis negaus!

Jau uždrausta Europos vyskupams

Jis karūnuot... Žiūrėsiu, kaip jis versis!

Aš pranešiau karaliui Sigismundui,

Jei drįstų Vytautą jis karūnuoti, –

Supyks Šventasis Tėvas: teikt karūną –

Apaštalų teturi teisės Sostas!

ZBIGNIEVAS Bet Sigismundas, drauge, kalba savo...

Esą garsieji mokslo vyrai skelbę,

Kad ciesorius karūną galys teikti

Be Švento Sosto pritarimo... Remias

Įstatymais senais, šventais kanonais...

ANDRIUS Tai apstatykit jūs pasienį visą

Sargybomis, – ir nepraveš karūnos...

ZBIGNIEVAS Seniai apstatėm jo visus pasienius,

Bet kas iš to? Pro ordino praveš

Žemes – vis tiek sugauti jį sunku.

Kas kita būt... Tu, drauge, negalėtum, –

Jei Sigismundas nesiliaus geruoju, –

Ar negalėtų Šventas Sostas jį

Atskirti nuo bažnyčios?.. Prigrūmoti?

ANDRIUS Šventasis Tėvas nesutiks. Ir kaipgi?

Atskirsi Sigismundą – tuoj husitai

Pakeltų galvą... Jis prilaiko juos.

Verčiau jau Sigismundas, ne husitai!

Bet štai, ką aš manau. Atimti reikia

Iš Vytauto globos bažnyčios teisė...

Ir jis patsai atskirti nuo bažnyčios!

ZBIGNIEVAS Didžiausią klaidą, drauge, padarytum!

Man rodos, Vytautas tik to ir laukia.

Juk jis pareiškė: jei Šventasis Sostas

Nenusileis prieš jo užsispyrimą –

Tai kitą popiežių jis pasirinks!

ANDRIUS Negali būt?! Ir šitaip kalba jis?

Manai, kad jis tai gali padaryti?..

ZBIGNIEVAS Bedievis toks, – kodėl gi ne?! Ir sukčius!

Atskirtų jį bažnyčia katalikų –

Prie rusų prisidės. Jam nesunku!

Kaip išsikeikt! Sujauks, sukels prieš mus

Rytų pasaulį visą, o tuomet –

Dėl rusų krikšto nebeteks svajoti, –

Ir visas mūsų darbas eis per nieką!

Tik pamanyk: tokios daugybės žemių

Dėl jo bažnyčia motina nustotų!

Tai, drauge, pats matai, koksai čia darbas...

Sunku. Labai sunku. Pranešk ir Romoj...

ANDRIUS Na, jau tavęs aš Romoj neužmiršiu...

Jeina JOGAILA su rožančium rankose

II

TIE PATYS; JOGAILA

ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone, – mes tavęs čia laukėm.

Tau... brolis Švitrigaila rašo... laišką...

Jei iš kalėjimo tu jį paleisi –

Ketina... jis pastoti... vienuolynan...

Važiuot į Romą... nuodėmių atmelst...

Atsižadėt pasaulio šio menkystos...

Štai Sosto Šventojo atstovas imas

Patsai įšventint brolių Švitrigailą...

ANDRIUS Bet, vyskupe, juk aš nė nežinau...

ZBIGNIEVAS Aš ir sakau... Karaliaus brolis sėdi

Kalėjime... Vienuolis nori būti...

Įšventinti jis reikia... Rašo laišką...

Palaiminti karalių patį prašo...

Šviesiausias pone, štai žiūrėk, jo laiškas...

Andrius ryja juoką

JOGAILA varto jam paduotą prirašytą lakštą, nemokėdamas skaityti

Miliausias mano brolis Švitrigaila.

Atsiliepė. Atsiliepė. Gerai.

Ką pasakys šviesiausias kunigaikštis?

ZBIGNIEVAS Ką pasakys?.. Jis apsidžiaugs tiktai.

Nes kai išvyks į Romą Švitrigaila,

Pastos į vienuolyną... Viešpataut

Lengviau bus Vytautui... Nebus jam priešo,

Kuris į sostą jo kėsintis gali...

JOGAILA Taip, taip. Miliausias mano Švitrigaila.

Palaimint prašo... nori būt vienuolis...

ZBIGNIEVAS Šviesiausias pone, man atrodo, reikia

Tuojau rašyt jam ir palaimint...

JOGAILA Rašyk, rašyk. Sakyk, kad aš gailiuosi

Jaunystės jo. Labai man gaila. Taigi.

Tu parašyki jam, kad aš jau senas.

Visai pasenęs. Taigi. Parašei?

Ar jis mane užmiršo? Aš neužmiršau.

Neužmirštu aš nieko. Niekuomet.

Aš laiminu į vienuolyną. Taigi.

Prašau Aukščiausiajį šventos Apvaizdos.

Visi vienuoliai mes. Tiktai vienuoliai.

Gyvenimą praeinam be pastogės.

Rašyk tu jam, ir aš – vienuolis. Taigi.
Nuo pat gimimo mano... Nuo pat lopšio...
Kalėjimas... Kalėjimas. Teisybė.
Kas yr kalėjimas? Nežino niekas.
Gyvenimas – kalėjimas. Teisybė.
Ar parašei? Rašyk, tegu neliūdi,
Atsisakydamas pasaulio šio
Džiaugsmų. Dienos šviesos. Nakties tamsybės...
Kas yr gyvenimas? Trumpa viešnagė.
Visi mes esame svečiai pasauly.
Ir tu esi, ir vyskupas, ir aš.
Rašyk, aš ąžuolą pasirinkau.
Lentom išpjauti liepsiu. Taigi. Rąstais.
Tegu, kol gyvas aš, padirbs man grabą.
Kaip lopšį. Storą. Sunkų. Kaip vežimą.
Namo turiu keliaut. Pas mano Tėvą
Aukščiausiajį. Namo. Namo. Aš – svečias...

ANDRIUS, monologo pradžioj besivaipęs, ilgainiui rimtėja, nesmagiai jaučiasi; lyg sąžinės graužiamas, nebeištveria ir išeina

III

TIE PATYS, be ANDRIAUS

JOGAILA Aha. Išėjo jis. Aš jo nemėgstu.
Negeros akys jo. Kaip pelenai.
Rašyk, aš laiminu. Aš laiminu...
Ir aš drauge su juo verkiu. Gailiuosi.
Gal susitiksime kada... danguj...

ZBIGNIEVAS Aš jau baigiau.

Duoda Jogailai raštą

JOGAILA Pasirašyti reikia?

ZBIGNIEVAS Ganės ir antspaudu... štai šitoj vietoj...

Jogaila vargsta prie antspaudu, – lyg norėdamas suvokti, kas jame parašyta, lyg norėdamas pasirašyti ar antspaudą pridėti

Tai džiaugsis Vytautas, kai sužinos,
Kokį rašai tu laišką Švitrigailai...

JOGAILA supratęs ironiją

Taip greitai rašalas išdžiūvo?

ZBIGNIEVAS aiškiau perregima ironija

Naujas...

Iš Pešto išrašiau... Iš Sigismundo.

Dabar sunku geresnė gauti rūšis, –

Gal net sunkiau kaip dvarui šeiminkė...

JOGAILA Pala. Pala. Sakyk, juk Švitrigaila –

Ir vedęs. Ir šeimyną turi. Taigi.

Tai koks dabar vienuolis bus jisai?

ZBIGNIEVAS patenkinta ironija

Atgailėstaus, apleis pasaulį... melsis...

Klykdama įsiveržia LIUCIJA

I V

LIUCIJA baisiai suvargus, pamišėlės išvaizda

Šviesiausias pone! Viešpatie! Karaliau!

Užtark tu už mane! Išgirk! Priglausk!

Te šermenims paskambina varpai!

JOGAILA Nusiramink, vaikel! Kas tu esi?

LIUCIJA Našlaitė, taip... Našlaitė... Ne! Blogiau!

Buvau mergaitė, neseniai... Kaip vakar...

Juk tu žinai: mergaitė... Man baisu!

Karaliau, aš prašau, pasigailėk!..

JOGAILA Vaikel...

LIUCIJA Jis buvo toks raganius... Piktas!

Žiaurus! Aš nežinau, kaip atsitiko...

JOGAILA Kas jis, žiaurus?

LIUCIJA Tu dar nežinai?!

Turėjau aš tėvus, dabar jau ne...

Nebėr, nebėr... Jie dar gyvi, bet jų

Nebèr... Toli, toli... Nebèr man nieko...

Kaip laukas... Kūdikis! Ach, Viešpatie!

ZBIGNIEVAS *atėjus Liucijai, rodęs didelio susirūpinimo; susijaudinęs energišškai kreipiasi į Jogailą*
Matai, pamišėlė. Varyk ją lauk!

LIUCIJA *tik dabar Zbignievą pastebėjusi*

Jis! Juodas jis! Karaliau, kryžiaus ženklą!

Teskambina bažnyčiose varpai!

Girdi?.. Štai... slenka kūdikio vėlė...

Rankutę tiesia...skambint prašo, mielas...

Ne mano! Veidas kruvinas, – ne mano!..

Aš mirsiu... Gelbėkit!..

JOGAILA Nurimk, vaikel.

ZBIGNIEVAS Gana, karaliau. Reik pašaukt sargybą...

LIUCIJA *Jogailai*

Sargybą pristatyk prie karalienės!

Pavakariais tamsiais, kai mėnuo slepias

Už ąžuolų ir šakos vis linguoja,

Kuždėdamos kaip lūpos kūdikėlių...

Rodydama į Zbignievą

Pas karalienę jis! Nuskriaus jis ją!

Našlaitė liks! Plasnos pavėjui... kris

Kaip žiedas žemèn... Sergèk karalienę, –

Grąžink man jį atgal! Grąžink! Grąžink!

JOGAILA Tamsi kalba...

ZBIGNIEVAS Jei tu klausyt pradėsi

Pamišėlių, karaliau, tai jau baigta...

LIUCIJA Atims kaip kūdikį jis karalienę...

Linguos palangėj vinkšnos... Kaip našlaitis

Po lauką vaikščios vėjas ir raudos...

O ji bus nuo tavęs toli, toli...

JOGAILA *nusigręždamas, lyg tie žodžiai būtų palietę jo slaptą mintį, lyg ašarą slėpdamas*

Aš... aš... Brigitai pasimelsiu šventai...

ZBIGNIEVAS Na, jau pradės dabar!

Greit išeina

V

TIE PATYS, be ZBIGNIEVO

LIUCIJA Karaliau mano,

Atleisk tu man, kad noriu karalienę...

JOGAILA Gerai, gerai, vaikel, nusiramink...

LIUCIJA *puldama ant kelių prieš Jogailą*

Paskambint liepk už vėlę kūdikėlio...

JOGAILA *glausdamas ir glostydamas jos galvą*

Visi mes esame svečiai pasauly...

KETVIRTAS PAVEIKSLAS

Pilies kalėjimas

I

ŠVITRIGAILA, KALĖJIMO SARGAS

SARGAS *už geležinių spyrių, anoj pusėj*

Aš negaliu, šviesiausias kunigaikšti!

Gyvent dar noriu...

ŠVITRIGAILA Ir gyvenk kaip sliekas!

Gyvenk, pakol tave gauruota koja

Ištrėkš užmynus! Melskis savo Dievui,

Laižyki savo popams pado mėšlą,

Kad jie tave kaip nebylį galviją

Pietums į pragarą pasmerkti teiktųs!..

SARGAS O, kunigaikšti! Jau tokia valia

Aukščiausiojo...

ŠVITRIGAILA Valia Aukščiausiojo!

Ir tu tiki melu raguotų popų!

Ar jie nesakė tau kalbėt kas dieną:

„O, Tėve mūsų, kurs esi danguos,

Kaip pas Tave danguj, taip bus ir žemėj“?

Taip bus ir žemėj! O kada? Kada?

Ar ne tuomet, kai žemėmis užvers

Tave duobėj? Sumins šlapiam dumble?

Kai vietoj kaulų, gyslų, raumenų

Beliks iš tavo kūno kirmėlių

Suzmekęs lizdas ir pasiutus smarvė?

SARGAS Aš nežinau... Bet, sako, prisikelsim

Iš grabo... iš numirusių visi...

Danguj bus gera... šilta... valgyt duos...

Miegot bus galima minkštai ir sočiai...

ŠVITRIGAILA Kvailys! O tai kvailys kaip šlapias veršis!

Geriau vartus atidaryk man rūšio,

Pavok man žirgą ir parūpink ginklą, –

Po metų, pamatysi, duosiu tau

Minkštai miegot ir valgyt, kol nenusprogsi!

Aš pilį duosiu tau valdyt, kokią

Tik nori, – pats galėsi pasirinkt, –

Ir bus tau žemėj šilta kaip danguj!

Protingas būk. Pagelbėk man pabėgt!

SARGAS Prisiekiu aš prieš Dievą, kunigaikšti,

Kad sergėsiu tave... pabėgt neleisiu...

Kitaip mane prakeiks... pakars... ir aš

Stačiai į ugnį pragaro nueisiu...

ŠVITRIGAILA Su savo pragaru tepasikars

Visi velniai, ir popai draug su jais!

Ar tu manai, kas rūpinsis tavim,

Kai tu nusprogsi, – skystu mėšlu virsi?

SARGAS Aukščiausio teismas...

ŠVITRIGAILA Te geriau jis teisia

Gyvų niekšybę, jeigu teist taip nori!

Sukčius tegu sugaudo, plėšikus, –

Te juos velniai į pragarą gabena!

SARGAS Burnoji, kunigaikšti, – net baisu

Klausyk... Už šitokias kalbas nubaus...

ŠVITRIGAILA Gal man patarsi melstis atsiklaupus, –

Raudot kaip Lozoriui ar Magdelenai?

Kad Jis mane, paleidęs į pasaulį,

Kaip šunį pametė už durų dvėst?

Kad aš gyvenimo daugiau kaip pusę

Šlykščiam kalėjime pragyvenau?

O kur žmona manoji? Kur šeima?

Už ką jie kenčia baisiąją našlystę?

Todėl, kad aš ieškot teisybės noriu, –

Kad žemėn šion iš nuodėmės gimiau!

Tu, katalike, tu, pusanthro popo,

Kaip pragare tave velniai vadins, –

Ar mano kančios, mano prakeikimas –

Ar neparodo tau, kad klysti tu?

SARGAS Man taip skaudu žiūrėt... Bet kaip galėčiau

Aš tau palengvinti kančias?... Nemoku...

ŠVITRIGAILA Sakiau tau, velnio vaike, šimtą kartų:

Padėk pabėgt – ir baigsis mano kančios!..

Aš duosiu pilį tau valdyt didžiausią, –

Kad nori – Lucką, Kijevą, Smolenską,

Kad nori – Krokuvą ar Sandomierių!

Tave kariuomenės vadu paskirsiu,

Valstybės kancleriu, – ir aukso maišą,

Ir šimtą popų tau padovanosiu!..

SARGAS Pirmiau neg tu, – mane pakart paskirs

Karalius Jogaila ar brolis tavo...

ŠVITRIGAILA Jie – šunes, budeliai, ne broliai man!

Karalius Jogaila! Sugriuvęs senis!

O Vytautas – padegėlis pasiutęs –

Apžiojo Vilnių, ir Trakus, ir viską!

Bet Vilnius man priklauso, man – girdi?

Ir Lietuva nuo krašto iki krašto -
Ne Vytauto tėvynė, ne! Ji – mano!
Aš, Švitrigaila, Algirdo sūnus, –
Aš vienas teisės į namus turiu,
Kuriuos pastatė mano tėvas, – mano!
Ne Vytauto, – ne jo, to vergės vaiko!
Ir mano tėviškę, – tėvynę mano,
Jam Jogaila padovanojo, – jam,
Tam velniui, išgamai, plėšikui, vagiui!
O man – tai giltinė per visą amžių!

SARGAS, Švitrigailai nepastebint, dingsta nuo geležinių spyrių; Švitrigailos įsiutimas siekia kraštutinio laipsnio. Jisai rūstybės ekstazėje nustoja saiko ir nepastebi, kad už geležinių spyrių įvykiai bręsta

II

ŠVITRIGAILA, VIENAS

ŠVITRIGAILA O Jogaila, žaltys, rožančių suokdams,
Kaip įsikibo į sijoną bobai, –
Tai boba pats pavirto dar bjauresnė!
Ir mano jis, kad ištisas pasaulis
Drauge su juo po sijonu palindo!
Tik slankioja sudribęs ir apkvaišęs,
Kaip Vytauto bebalsė uodega!..
Visais velniais prisiekiu iškilmingai, –
Pasiėksiu Vilnių, – sostą Lietuvos!
Galės keliauti Vytautas kryžiuočių
Šunų palodyti... seniai bebuvo!
Tau, Jogaila, gegute rudenine,
Užmausiu ant galvos sijoną! Leisiu
Už vyro eit ir uniją saldžiausią
Daryt prie lovos, – pasikart, kad nori!
Ei, sarge! Sarge! Kurgi tu, šėtone!

Jeina ZAREMBA, sargo lydimas

ŠVITRIGAILA, ZAREMBA, SARGAS

ZAREMBA Turbūt stebies, šviesiausias kunigaikšti,
Mane matydamas?

ŠVITRIGAILA Kas tu toks esi?

ZAREMBA Zaremba aš. Vavžynec... Kalinavos.

Iš Krokuvos mane čia tyčia siuntė

Karūnos ponai... nutarė, kad aš...

ŠVITRIGAILA Mane pasmaugti ar iš pasalų

Nudrėbt? Kaip tau atrodo patogiau?

ZAREMBA Rimtai kalbėt karūnos ponai nori...

ŠVITRIGAILA Su jais pasikalbėsiu aš tuomet,

Kai jie bus mano vietoje, o aš – tavo.

ZAREMBA Rimtų sumanymų jie siūlo tau...

ŠVITRIGAILA Ir aš rimtai jiems siūlau pasikart.

ZAREMBA *keisdamas toną*

Karalius tavo brolis...

ŠVITRIGAILA Jis musmirė,

Ne brolis.

ZAREMBA Laisvę siūlo tau jisai...

ŠVITRIGAILA Ir prašo Krokuvon už tai nunešt

Jam mano galvą?

ZAREMBA Priešingai!

ŠVITRIGAILA Tikrai?

Jis savo galvą siūlo pakabint?

ZAREMBA Maldauju, kunigaikšti, išklausk!

ŠVITRIGAILA Išmoko jau karalius supt vaikus?

ZAREMBA Karalius visuomet tave mylėjo,

Dabar atlyginti už skriaudą nori...

ŠVITRIGAILA Iš meilės budeliais mane apstatė!

ZAREMBA Karalius Vytauto tiktai bijojo...

Jam nenorėjo nusidėt... užrūstint...

Dabar jam Šventas Sostas į pagalbą

Atėjo... Prašė jis tave paleisti...

Ir Šventas Sostas pats vėliau sutiko

Prieš Vytautą apginti paleidimą...

ŠVITRIGAILA Dvasia atplūdo iš dangaus ant kaktos
Šventajam Sostui?

ZAREMBA Atsiuntė mane

Karalius... Kad tave iš čia paleisčiau...

ŠVITRIGAILA Gerai. Aš sutinku. Labų dienų
Gali nunešt karaliui nuo manęs.

ZAREMBA Karalius laisvę tau gražina visą.
Černigovą tau duoda ir Voluinę.

Tu teisę gausi Kijevą valdyt...

Kariuomenės tau duoda... ginklų, maisto...

Ir dar kitos pagalbos tau suteiks...

ŠVITRIGAILA Iš pragaro paties tas jo dosnumas!

ZAREMBA Bet... bet... karalius nori būti tikras,
Kad tu malone jo pasinaudosi...
Karalius nori, kad raštu dabar
Pasižadėtum, jog tu sosto sieksi
Tėvynėj savo... Lietuvoj ir Vilniuj...
Didžiuoju būsi kunigaikščiu... imsi...

ŠVITRIGAILA Parduosi velniui galvą, kaip ir jis, –
Ir pulsi Lietuvą! Tėvų kapus
Galėsi išdraskyt ir, bočių kaulus
Išrausęs, Lenkų atiduot šunims!
Kol Vytautas kaip kirmėlę tave
Džiovintą dulkėsna sutrins! Gražias
Man laidotuves mylimas brolelis –
Karališkas – pasiūlyti sumanė!

ZAREMBA *su raštu*

Pasirašyk – Voluinės gausi žemę,
Černigovą... ir Kijevą... Ir Lucką...

Iš ten ir Vilniun kelias netoli...

Nesirašysi – teisės neturiu

Tave paleist iš šio pelėsių rūšio.

Valia tau, kunigaikšti, pasirinkt.

ŠVITRIGAILA O jeigu aš, prispaustas pasirašęs,

Kad graušiu Vytautą kaip kirmėlė, –

Vėliau sulaužysiu nelaisvės žodį?

Juk tai klasta, kokios nebuvo!

ZAREMBA Karalius mano, kad tave pažįsta...

Jis atsiuntė šviesiausiam kunigaikščiui

Tris raitelių šimtus. Nuo šiol – jie tavo.

Gali, ką nori, įsakyti jiems.

Kiti kariuomenės būriai jau laukia,

Kad juos į garsų žygį tu nuvestum.

Į savo tėviškę. Į savo sostą.

Ir galvas jų didžiu garsu padengtum...

Didysis kunigaikšti Lietuvos,

Teisėtas įpėdinis Gedimino,

Valia tau nūdien pasirinkt, ką nori!

ŠVITRIGAILA Tris raitelių šimtus, sakai, man siuncia?

Kariuomenės būriai į Vilnių šaukia?

Linkėjimų geriausių karalienei!

Šuva tas Jogaila, aš pasakysiu.

Ir Vytautas šuva. Visa jūs šunes.

Duok raštą tą prakeiktą!

Pasirašo

SARGAS Neapleisk,

Šviesiausias kunigaikšti! Imk mane

Kartu! – Kaip juodas vergas tau tarnausiu!

ŠVITRIGAILA Ha, mielas drauge, – ar aš nesakiau,

Nė metai nesueis – padovanosiu

Tau šimtą popų, tūkstantį, kad nori,

Ir pilį Krokuvos!

TREČIAS VEIKSMAS

ŽEMĖS TRAUKA

D u p a v e i k s l u

PIRMAS PAVEIKSLAS

Vilniaus pilis 1430 metais

I

SONKA, ZBIGNIEVAS

ZBIGNIEVAS Dabar neberekės jau jam karūnos!

SONKA Toksai dar, rodos, tvirtas buvo senis

Ir taip staiga kaip pūzdras subyrėjo!

ZBIGNIEVAS Man rodos, Lietuvoj visi tokie:

Kol sveikas, tai gyvena šimtą metų,

Bet kartą krito – tai jau galas tikras.

Vargu ar Vytautas beatsikels!

SONKA Kiek aš gavau dėl jo prisikentėti!

Kaip prasidėjo nuo bylos Horodlėj –

Tai lyg pikta dvasia prikibęs smaugia...

ZBIGNIEVAS Puikus tai buvo vaizdas ir graudingas!

Išjojo jis karaliaus pasitikt

Už miesto vartų tartum jaunikaitis

Ant balto žirgo, auksu išdabinto.

Linguoja vėliavos, trimitai gaudžia...

Karalius šluostyt ašaras pradėjo...

O žirgas Vytauto piesta sustojo,

Karčius papurtė, suprunktė ir šoko

Per lauką lėkt kaip viesulas pašėlęs...

Ir kunigaikštis krito kaip stuobrys...

SONKA Jis, sako, sirgęs. Ant pečių votis

Kankinus jį nuo pernai, sako, metų.

ZBIGNIEVAS Taip, Vytaute! Taip neseniai Europa
Ir Azija drebėjo prieš tave.

Dabar guli kaip marvas patale –
Ir kas beliko iš galybės tavo?
Dar merdi tu, o jau kiti pradėjo
Ant tavo kelio pelenus barstyt!

SONKA Atlėgo man širdelė, atsigavo...
Gal nors senatvė mano bus giedresnė!

ZBIGNIEVAS O tu, brangioji, neminėk senatvės, –
Aš naują tau žiedais nuklosiu kelią, –
Ir laime džiaugsies tu, ir mylima...

SONKA Man tai saldu girdėti iš tavęs...
Ir tu manai, kad Švitrigaila nieko?..

ZBIGNIEVAS Kol su tavim esu, gali tikėti,
Kad tavo laimė – tai drauge ir mano...

SONKA Dabar man gera... Aš tokia laiminga...
Bet... vieno aš suprasti negaliu:
Taip pyko Vytautas, kai Švitrigailą
Paleidot iš kalėjimo... Dabar –
Vėl Vytautas jį įpėdiniu skiria...

ZBIGNIEVAS O ką daugiau galėjo jis daryti?
Ne moterį į Lietuvą juk skirs,
Ištvirkusią valstybę, tamsią, žiaurią!

SONKA Bet Švitrigaila – toks baisus žvėris...
ZBIGNIEVAS Lengviau išmokyt tokius paklusnumo...

Žiūrėk, dar Vytautas alsuoja, riečias
Mirties glėby, o Švitrigaila jau
Šeimininkauja Lietuvoj, – net miela!
Dabar jau kelia nerimą bajorai, –
Netrukus tikro maišto susilauks...

SONKA Sunku su juo! Ir kaip su juo kalbėti?
ZBIGNIEVAS Kai Ordinas, Maskva, gudai, totoriai
Prislėgs jį – gelbėti ateit turėsime.

Ir bus su Lietuva kita kalba, –

Iš unijos beliks tik vaivadytė...

SONKA Koksai galingas tu! Aš taip džiaugiuos...

ZBIGNIEVAS Ir tavo sūnūs, karaliene, bus

Galingi viešpačiai nuo Baltijos –

Lig Krymo, lig Juodosios jūros kranto,

Nuo Elbės, nuo Karpatų – lig Maskvos!

SONKA Ar visuomet toks geras būsi man?

ZBIGNIEVAS Ar geras būsiu, klausi tu? Brangioji,

Tik tau statau galybės puošnų rūmą!

Žinai, kad Šventas Sostas pasiryžo

Rusus grąžinti į krikščionių tiesą?

Tegu iškils bažnyčia katalikų

Blizgėjimo šviesa lig pat dangaus, –

Išganymą paskendusiams piktybėj

Kaip duoną mirštantiems iš bado neš!

Ir šitą didį rusų sugrįžimą

Įvykdyt turi karūna! Mes! Lenkai!

Todėl ir turi būt stipri valstybė, –

Pasiekti Maskvą, Volgą ir Uralą!

Mes pildom Švento Sosto valią teisią, –

Ir laimins jis visus, kurie tiktai

Eilėsna stos bažnyčios apgynėjų!

Ar tu žinai, kas bus tuomet?.. Žinai?..

Aš – arkivyskupas visos valstybės,

O tu – brangioji karalienė mano,

Kaip saulė, saldžia spindinti liepsna...

Jeina SIEŠČENCAS

I I

TIE PATYS; SIEŠČENCAS

SIEŠČENCAS O! Arkivyskupas! Sakyk tu man!

Kaip saulė spindi... Kaip sakai? Dešra?

ZBIGNIEVAS *dvigubai supykęs*

Ko, niekše, landai po karaliaus rūmus?!

SIEŠČENCAS Pamelavai. Čia rūmai kunigaikščio.

Gal ir karaliaus šandie būt jau buvę,

Jei, dvasiškas tėveli, tu karūną

Nebūtum kaip vagis nukniaukęs naktį...

ZBIGNIEVAS Šviesiausia karaliene, aš prašau...

Mostas, prašantis išvart Sieščencą

SONKA Čionai ganytojas karaliaus laukia...

SIEŠČENCAS Vaje, atleisk, šviesiausia karaliene,

Pro vyskupą tavęs nepastebėjau...

Gerai, kad tu čionai. Mum be tavęs

Su vyskupu nekaip labai išeina...

SONKA Atstok! Kitaip – karaliui aš pranešiu...

SIEŠČENCAS Ar nesakiau, šviesiausia karaliene,

Kad tu esi kaip auksas tarp rugienų!

Tu visuomet buvai pilna malonės

Ne vien tiktai karaliui... vyskupėliui...

Jos ir kitiems ištekdavo lig sočiai...

ZBIGNIEVAS Kaip tu drįsti prieš karalienę lot!

SONKA Tu, pliuški, įžeidei karaliaus garbę! –

Kabosi ant šakos kaip kiauras maišas!

SIEŠČENCAS Šviesiausia karaliene, tai teisybė,

Kai supyksti, – tai tavo veidas daros

Kaip angelo skaistus, kaip rožė mielas..

Jei tavo veidą šitokį regėsiu –

Man linksma bus kaboti ant šakos

Ir, draikant kojas, garbinti tave...

SONKA O, Viešpatie!

ZBIGNIEVAS Kalbėt su juo nenoriu!

SIEŠČENCAS Aš suprantu dabar, kodėl berniokai,

Zaremba, Hinča ir visi kaip musės

Į medų, – limpa prie saldžiųjų lūpų...

SONKA Laukan, galvijau tu!

Jsiutusi nori išėiti, Zbignievas sulaiko ją

ZBIGNIEVAS Galiu prisiekti!

Kol šis galvažudys lankys karalių –

Tol mano koja neįžengs pas jį!

Išeina: SONKA į vieną pusę, ZBIGNIEVAS – į kitą

III

SIEŠČENCAS, vienas

SIEŠČENCAS Palaukit, ponai! Kur jus galas veja?

Aš draugiškai pasikalbėt norėjau,

O jie – lyg sotūs būt tetervinai –

Kur kelmas, kur šakelė... Et, sakau!

Įeina JOGAILA pro trečias duris

IV

JOGAILA, SIEŠČENCAS

SIEŠČENCAS Karaliau mylimas! Bene pakart

Mane rengies? Kad tu tikrai žinotum,

Kokią malonią kalbą aš turėjau!

JOGAILA Girdėjau, riteri. Nereikia erzinti.

SIEŠČENCAS Ką aš galiu daryti? Kai pamatau

Ganytoją – širdis niežtėti ima...

Žinai, jis gyrės karalienei būsiąs

Greit arkivyskupas visoj valstybėj...

JOGAILA Liežuvio nevaldai. O pats žinai,

Kad man kaskart sunkiau tave beginti.

SIEŠČENCAS Valdysiu aš liežuvį – nevaldysiu –

Vis tiek jie man pakaušį nuplikys...

JOGAILA Man gaila, riteri, tavęs. Tu – žūsi.

Ir taip retėja mūsų eilės baisiai...

SIEŠČENCAS Manęs netrauks velniai. Tik tu laikykis!

JOGAILA Nelaimė Vytauto lyg sužalojo

Mane, lyg, rodosi, sulaužė kaulus.

SIEŠČENCAS Karaliau, Vytautas pagis, – toks tvirtas!

JOGAILA Taip daug krūvon nelaimių susidėjo.

Prislėgė man senatvę kaip akmuo.

Klaiku man daros...

SIEŠČENCAS Mylimas karaliau,

Gyvenime svarbiausia – geras ūpas!

JOGAILA Tau gera, riteri, sakyt. Tu – laisvas.

Tu šįandie čia, rytoj – kitur, ir niekas

Tavęs įstatymais nesuvaržys.

Tave galvažudžiu vadina...

SIEŠČENCAS Keikia

Mane, bet gero ūpo nenustoju...

JOGAILA Žinau tave. Žinau aš visą tiesą.

Bet atviras esi žmogus. Ne suktas.

Tu vienas prieš mane nevedmainiauji.

Todėl ir branginu tave kaip draugą.

SIEŠČENCAS Per daug garbės man, mylimas karaliau...

JOGAILA Kaip liūdna mirt senam, tu nesuprasi.

Gyvenimą kaip elgetai praleidus!

Karalius! Dengia galvą karūna!

Bet pats tu – kalinys! Tu – juodas vergas,

Visiems tu tarnas vienas visuomet!

Tu nesuprasi, riteri, manęs...

SIEŠČENCAS Aš pasakyčiau, kaltas pats esi:

Varyk velniop klastingus patarėjus, –

Geruoju neis – iškarti pusę liepk!

JOGAILA Aš – užkurys! Ar tu žinai, ką reiškia –

Karalius užkurys?! Kur tu matei,

Kad kalinys galėtų pasirinkti

Kalėjimo sargus? Taip pat ir aš.

Gal yr karaliai kur kitur. Ne Lenkuos.

Parduos tave su sąžine, su siela

Už menką pinigą, už žemės šiukšlę.

Tau įsakys, ką tu turi daryti.

Kalbėti ką. Mylėti. Jausti. Vesti...

Nepažiūrės, ko trokšta tavo siela.

Sutuoks tave. Vaikų tau prigimdys!

Laiške ne tai parašo, ką man skaito,

Ir skaito man ne tai, kas parašyta!

Karalius – užkuryš! Cha cha! Nešioju

Karūnos auksą ant žilos galvos!

Senatvėje į grabo lentą linkstant,

Ne karūna man guli ant galvos,

Bet gėda. Žemės slegianti trauka.

SIEŠČENCAS Tavęs tokio dar nemačiau, karaliau.

Kalbi kaip moteris kokia... Kas tau?

JOGAILA Gyvenimą tylėjau savo visą.

Kenčiau... Nebegaliu! Širdis pratrūko.

Tėvynėj savo aš nebegaliu

Bebūti aklas, kurčias, nebylys!

Kai Vilniun atvažiuoju – man kitaip...

Čia viskas miela širdžiai. Man čionai

Lengviau alsuot. Kalnai, kalneliai, klonys...

Neries bangų švelnioji pyniava...

Prie vieškelio plataus sodeliai vyšnių...

Lakštingalos giesmė alyvų krūmuos...

Net dargana, šalna rudens vėlyvo –

Kaip laimės sapnas Viešpaties paunksmėj!..

Lankau senas vietas... Kaip tremtinys!

Ir vienas skausmą – vienas – slėpt turiu!..

SIEŠČENCAS Neišmintingas tu buvai, karaliau,

Dėl Lenkijos nustodamas tėvynės.

JOGAILA Ne vien karaliai klysta vesdami...

Kaip aš mylėjau šventąją Jadvygą!

SIEŠČENCAS Mylėjai tu, tikiu, tai gali būti...

Bet ji – tave?.. Karaliau mano mielas!

JOGAILA Net meilės džiaugsmas, dovana žmonių,
Nebuvo lemta man pažint gyvenant!
Šeima manoji... Dieve, kam mane
Taip rūščiai nubaudei! Kodėl ne aš,
Bet Vytautas mirtingam patale!
Tamsusis kapas mano Lietuvoj
Lengvesnis būtų man neg karūna
Auksinė žemėj svetimoj senatvėj...

SIEŠČENCAS Man liūdna pas tave gyvent, karaliau...

JOGAILA Ką tu manai?

SIEŠČENCAS Be darbo ilgu man...

JOGAILA Pas čekų husitus rengies keliaut?

SIEŠČENCAS O ne! Norėčiau aš... pas Švitrigailą...

Manau, turėsiu darbo aš pas jį!..

JOGAILA Ir tu mane rengies apleist senatvėj?

Su vasaros kaitra paukšteliai skrenda,
Pavasarij užmiršdami ir žiedus,
Kuriais jie džiaugės meilėj ir gyveno...
Ir viskas samanos visur pas žmones, –
Tik samanos, – tik samanos, – žmogau...

[...]

X

TIE PATYS, be JOGAILOS

SIEŠČENCAS *pirmas supratęs padėties ironiją, šelmišku džiaugsmu*
Žemiausias tarnas jūsų, mano ponai...

ANTRAS PAVEIKSLAS

Trakų pilis 1430 m. Kiemas prie koplyčios. Plati lipynė į koplyčią. Vidury didelės plačios durys į koplyčią – uždarytos; šalia jų – mažos durelės, pro kurias nuolat vaikšto žmonės. Aplink kiemą – mūras. Už mūro visą laiką girdėti rudens vėjo staugimas ir ežero bangų šnarėjimas. Koplyčioj –

gedulingos pamaldos be pertraukos. Visą laiką girdėti gedulinga muzika, kurios garsai susilieja su vėjo ir ežero graudžiu ūžimu. Kieme prie koplyčios kartais slankioja žmonių būreliai, – koplyčion eina arba iš jos, sustoję ar susėdę šnekučiuoja, skirstos. Nuolatinė žmonių cirkuliacija. Visur rūpestingai klaiki laidotuvių nuotaika. Didingai graudžios muzikos fone, kuri, kaip galima iš apystovų spėti, skamba koplyčioje prie numirėlio, šitame fone dar labiau ryškėja gyvųjų žmonių kalbos ir rūpesčių menkysta. Giedamos koplyčioje šventosios giesmės eina tai paraleliai, tai intermediška su įvykiais scenoje

I

CHORAS *koplyčioje, – užu scenos*

O, didis Viešpatie dausų,

Geriausias Tėve iš tėvų,

Išgirsk raudas vaikų tavų!

Kaip amžių slenkanti mirtis

Sukaustė skausmas mums širdis

Prieš Tavo tėviškas akis!

Maži mes esam ir silpni,

Šešėlio Tavo neverti,

Bet Tu pastiprint mus gali!

Kelionėj žemės ir kančios

Nors krislą duok šviesos Tavo –

Te meilė mirtį mums atstos!